

Perheen vai yhteiskunnan vastuu? Suurten ikäluokkien auttamisasenteiden tarkastelua¹

Antti Tanskanen: *VTM, jatko-opiskelija, yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto*

Mirkka Danielsbacka: *FM, jatko-opiskelija, historian laitos, Helsingin yliopisto*

antti.o.tanskanen@helsinki.fi, mirkka.danielsbacka@helsinki.fi

Janus vol. 17 (1) 2009, 20–35

Janus

Tiivistelmä

Käsitlemme artikkelissa suurten ikäluokkien hyvinvointivaltion kannattamiseen liittyviä mielipiteitä tarkastelemalla sitä, mieltävätkö suuret ikäluokat vanhusten taloudellisen tukemisen, arkipäivän askareissa auttamisen ja hoivaamisen perheen vai yhteiskunnan velvollisuudeksi. Aineistonamme on Sukupolvien ketju-tutkimushankkeessa kerätty vuosina 1945–50-syntyneille suomalaisille suurille ikäluokille suunnattu kyselylomakeaineisto. Artikkelin teoreettinen viitekehys perustuu hyvinvointivaltion kannattamiseen liittyviä mielipiteitä sekä suuria ikäluokkia käsitteleviin tutkimuksiin. Suorat jakaumat ja ristiintaulukoinnit osoittavat, että suurten ikäluokkien mielipiteissä on eroja sekä taustamuuttujittain että eri avun muotojen osalta. Ne osoittavat lisäksi sen, että suurten ikäluokkien vanhusten auttamista koskeissa mielipiteissä painottuu yhteiskunnan vastuu. Tämän vuoksi tutkimme vielä logistisella regressioanalyysillä, mitkä tekijät yhteiskunnan vastuun kannattamista selittävät, kun muut tekijät vakioidaan. Analyysin perusteella voidaan sanoa, että suuret ikäluokat ovat hyvinvointivaltiomyönteisiä, mutta eivät välttämättä erityisen hyvinvointivaltiomyönteisiä.

Hyvinvointipolitiikan keskeisimpiin tutkimusalueisiin kuuluu kansalaisten mielipiteitä eli hyvinvointivaltion legitimitettä koskeva tutkimus (Moisio ym. 2008, 22). Systemaattinen kuva siitä, miten suomalaiset hyvinvointivaltioon suhtautuvat, voidaan saada kansalaisten mielipiteitä kartoittavista kyselyistä. Kysymys ei ole ihan vähäpätöisestä asiasta, sillä näiden tietojen avulla tuetaan demokraattisen yhteiskunnan poliittista päätöksentekoa (Forma & Saarinen 2008, 163). Kyselyiden avulla selvitetty kansalaismielipide voi toimia tärkeänä vastapainona asiantuntijoiden ja etenkin erilaisten intressiryhmien näkemyksille (ks. Allardt ym. 1992, 10). Hyvinvointivaltion kannattamista kartoittavia tutkimuksia on tehty Suomessa suhteellisen paljon ja niillä on selvitetty useita erilaisia seikkoja. Suomessa on viime vuosina tutkittu esimerkiksi kansalaisten sosiaalipolitiikkaa koskevia näkemyksiä (Forma 2006), asennoitumista kunnallisten palveluiden

markkinoistumiseen (Kallio 2007), mielipiteitä sosiaaliturvasta (Forma & Saarinen 2008) ja palveluiden käyttäjien mielipiteitä sosiaalipalvelujärjestelmästä (Muuri 2007).

Heikki Ervastian mukaan hyvinvointivaltioon liittyviä mielipiteitä kartoittavat tutkimukset voi jakaa karkeasti kahteen osaan sen mukaan, perustavatko ne saturaatio- vai peruuttamattomuusteorioihin. Saturaatioteorioiden mukaan väestön keskiluokkaistuminen ja hyvinvoinnin kasvu aiheuttavat sen, että hyvinvointivaltiolta vaaditaan yhä enemmän, eikä entisen tasoisia palveluja enää pidetä riittävinä. Lisäksi hyvinvointivaltiolliset perusarvot, kuten solidaarisuus ja pyrkimys tasa-arvoon, saatetaan kokea tarpeettomiksi. Peruuttamattomuusteorioiden mukaan hyvinvointivaltion kannatusperusta taas on laajentunut hyvinvointivaltion laajenemisen myötä ja useimpien ihmisten ollessa erilaisten

hyvinvointivaltiollisten etujen saajia, he myös kannattavat niitä. (Ervasti 1998, 167.) Hyvinvointivaltion kannatus onkin liitetty intresseihin ja on väitetty että ne, jotka hyvinvointivaltiosta hyötyvät, myös kannattavat sitä. Toisaalta ihmiset eivät aina ajattele ainoastaan omaa etuaan, ja Olli Kankaan (1997, 477–478) mukaan mielipiteisiin vaikuttavat myös sosiaaliset normit sekä pyrkimys yhteiseen hyvään. Mads Meier Jæger (2006, 322–323) lisää vielä, että hyvinvointivaltion kannatusta selittää osaltaan yleinen poliittinen ja ideologinen suuntautuminen.

Stefan Svallfors puolestaan jakaa hyvinvointivaltioon liittyvät mielipiteet yleisiin ja konkreettisiin. Svallforsin mukaan yleiset mielipiteet pohjautuvat enemmän ideologioihin ja arvoihin, kun taas konkreettisten mielipiteiden perustana on oma etu ja arkikokemus. (Svallfors 1996, 44–46.) Toisin sanoen hyvinvointivaltioon liittyvien mielipiteiden kannalta olennaista on se, koskettavatko ne vastaajaa vai eivät (ks. Muuri 2008). Edellä mainittujen lisäksi asenteiden on todettu liittyvän siihen, keiden nähdään ansaitsevan erilaisia etuja. Richard Coughlin (1980) väittää, että vähiten ansaitseviksi mielletään yleensä toimeentulotuella elävät köyhät, kun taas mielipiteet ovat suosiollisimpia silloin, jos kyseessä ovat iäkkäille suunnatut edut.

Tässä artikkelissa kiinnostuksen kohteena ovat suurten ikäluokkien mielipiteet iäkkäille suunnatusta avusta. Vaikka suuret ikäluokat ovat olleet laajan kiinnostuksen kohteena jo syntymästään lähtien (ks. Julkunen 2005, 243; Virtanen 2005, 205), he ovat tällä hetkellä kenties ajankohitaisempia kuin koskaan. Suurten ikäluokkien vanhenemisesta on näet muodostumassa poikkeuksellisen merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, joka tiivistyy siihen, että "[t]uskin koskaan elämänsä aikana varrella suuret ikäluokat ovat olleet niin uhkaavia kuin eläkeikä lähestyessään" (Julkunen 2005, 273). Vanhusmenot ovat olleet Suomessa jo pitkään suurin sosiaalimenoerä ja ne kasvavat jatkuvasti. Suomen väestön ikään-

tyminen tulee olemaan seuraavien vuosikymmenien aikana nopeimpia maailmassa. (Hellsten ym. 2006, 20–21.) Näin ollen suurten ikäluokkien uhkaavuus liittyy keskeisiltä osin siihen, kenen velvollisuudeksi tulee suurten ikäluokkien taloudellinen tukeminen, käytännön auttaminen ja hoivaaminen siinä vaiheessa, kun he eivät enää kykene huolehtimaan itsestään.

Suurten ikäluokkien mielipiteiden tarkastelu on tärkeää, sillä vaikka heidän vanhenemisestaan on julkisuudessa keskusteltu paljon, he ovat itse usein vain keskustelun kohteita. Suurten ikäluokkien mielipiteiden tarkastelu on kiinnostavaa ennen kaikkea siksi, että suurten ikäluokkien on tulkittu olevan "hyvinvointivaltion kasvatteja ja kannattajia" (Karisto 2005, 33). Keskeinen kysymys liittyy siihen, kuinka yhtenäinen ja hyvinvointivaltiomyönteinen sukupolvi suuret ikäluokat on.

Suurten ikäluokkien sukupolvesta

Suuria ikäluokkia on kutsuttu murrossukupolveksi, tungossukupolveksi, onnekkaaksi sukupolveksi, koulutusmahdollisuuksien sukupolveksi, sosiaalisen nousun sukupolveksi ja ahneeksi sukupolveksi. Vaikka tällaisiin määritelmiin liittyy omat ongelmansa, onnistuvat ne ehkä myös tavoittamaan jotain, jota voidaan kutsua suurten ikäluokkien ominaispiirteiksi. Ajatuksena on, että suurilla ikäluokilla on tiettyjä yhteisiä elämäkokemuksia, jotka saattavat vaikuttaa heidän asenteisiinsa.

Suuria ikäluokkia syntyi useissa maissa toisen maailmansodan jälkeen, mutta Suomessa syntyvyyden kasvuun liittyi kaksi erityisen poikkeuksellista seikkaa. Ensinnäkin Suomessa syntyvyys sekä kohosi että laski huomattavan nopeasti, ja toiseksi suuret ikäluokat olivat Suomessa poikkeuksellisen suuria. (Savioja ym. 2000, 58–59.) Siitä, ketkä suuriin ikäluokkiin kuuluvat, on erilaisia tulkintoja (esim. Roos 2005; Karisto 2005; Virtanen 2005), mutta tässä artikkelissa suurilla

ikäluokilla tarkoitetaan vuosina 1945–50-syntyneitä suomalaisia.

J.P. Roosin sukupolvi-aatteluissa suuret ikäluokat kuuluvat "suuren murroksen sukupolveen". Roosin mukaan tämän sukupolven lapsuuden ja alkuaikuisuuden kokemukset poikkeavat huomattavasti edellisistä sukupolvista. Lapsuuden kokemuksia leimaa sairauksien vähentyminen, turvattomuuden lieventyminen ja optimismin lisääntyminen. (Roos 1987, 55–56.) Viime aikoinakin suurista ikäluokista on puhuttu onnekkaina sukupolvena. Suurten ikäluokkien onnekkautta painottavissa puheissa on keskitytty esimerkiksi siihen, että inflaatio sulatti 1970-luvulla suurten ikäluokkien asuntolainat ja he selvisivät muita pienemmin kolhuin 1990-luvun alun lamasta sekä massatyöttömyydestä (Karisto 2005, 41). Työttömyyden osalta on tosin syytä huomauttaa, ettei se ole suurille ikäluokillekaan täysin vierasta. Päinvastoin, Roos on korostanut työttömyyden olevan eräs "suuren murroksen sukupolven" yhteisistä kokemuksista. "Suuren murroksen sukupolven" nuoruuteen ja aikuisuuteen liittyviä yhteisiä kokemuksia ovat Roosin mukaan myös maalta muutto ja koulutuksen pidentyminen (Roos 1987, 55–56).

Suuret ikäluokat ovatkin olleet vahvasti mukana siinä yhteiskunnallisessa murroksessa, jossa Suomi kaupungistui kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen nopeasti (Karisto ym. 1998, 66–67). Suuret ikäluokat kuuluvat siihen joukkoon, jota on kutsuttu "rakennemuutoksen ja kasvavien koulutusmahdollisuuksien sukupolveksi" (Kaupila 1996, 47). Tosin suurten ikäluokkien näkeminen korkeasti koulutettuna sukupolvena on varmasti liioittelua (Karisto 2005, 43; ks. myös Virtanen 2005, 202), sillä suuri osa suurista ikäluokista on rakentanut elämänsä kansakoulupohjalta.

Sukupuoliroolien murrokseen liittyy se, että suuret ikäluokat ovat ensimmäinen sukupolvi, jossa naisten koulutustaso on miehiä korke-

ampi (Karisto 2005, 43). Yhteiskunnan palkkatyöläistyminen 1960- ja 1970-luvulla veti naiset mukaan ansiotyöhön ja muutti sukupuolten välistä työnjakoa (Karisto ym. 1998, 171–173). Vielä 1940-luvulla miehen sana oli laki, mutta 1960-luvulla naisten ääni alkoi kuulua (Hoikkala 1999, 403–404). 1960-luku, jolloin suuret ikäluokat elivät nuoruuttaan, oli sukupuolten välisen tasa-arvoistumisen kannalta merkittävää aikaa (Haavio-Mannila ym. 2004).

Sukupuoliroolien murroksen lisäksi "60-lukulaisuuteen" on liitetty vahvasti myös poliittisuus. Matti Virtasen (2005, 202) mukaan suuret ikäluokat on ollut ja "on edelleen erityisen poliittinen sukupolvi." 1960-luvulla virta vei vasemmalle ja kannatusta sai etenkin SDP (Mts. 203). Sami Borgin ja Ilkka Ruostetsaaren (2002, 54) mukaan suuret ikäluokat ovat 1970-luvulta alkaen äänestäneet eniten SDP:tä. Jani Erola, Terhi-Anna Wilska ja Hannu Ruonavaara (2004, 18) väittävät, että poliittinen "60-lukulaisuus" vaikuttaa merkittävästi suurten ikäluokkien sukupolvikokemukseen. Semi Purhonen on puolestaan kritisoinut voimakkaasti tämän kaltaisia tulkintoja. Hän toteaa, että vaikkakin suurten ikäluokkien sukupolvi-tietoisuuteen liittyvät vahvat poliittiset lataukset niin "suuret ikäluokat" ja "60-luvun sukupolvi" ovat aivan eri asioita, eikä niitä siksi pidä sekoittaa toisiinsa" (Purhonen 2007, 88). Tämän huomioimatta jättäminen voi johtaa ongelmallisiin tulkintoihin, joissa pieni eliitti voi määrittää koko sukupolven (ks. Purhonen 2005).

Suuria ikäluokkia – tai mitä tahansa sukupolvia – tarkasteltaessa onkin tärkeää huomata seikka, jota sukupolviutkijat ovat painottaneet: sukupolvi nimittäin samanaikaisesti sekä yhdistää että erottaa. Esimerkiksi Matti Virtanen korostaa, kuinka suurille ikäluokille ominaiset elämäntapahtumat, kuten maalta muutto, koulutustason nousu ja toimihenkilöammatteihin pääsy ovat samanaikaisesti yhdistäviä ja erottavia kokemuksia. Toiset kouluttautuivat, toiset eivät ja jotkut työskentelevät toimihenkilöammateissa, jotkut

eivät. (Virtanen 2005, 201–202; vrt. Mannheim 1952.) Semi Purhonen (2007, 88) taas väittää, että usein esitetty käsitys, jonka mukaan suuret ikäluokat ovat arvoiltaan ja orientaatioiltaan yhtenäinen sukupolvi, on virheellinen. Mutta ovatko suuret ikäluokat auttamisasenteiltaan yhtenäinen sukupolvi?

Tutkimusasetelma

Tässä artikkelissa tarkastelemme suurten ikäluokkien mielipiteitä siitä, kenellä – perheellä vai yhteiskunnalla – tulisi olla ensisijainen vastuu vanhusten taloudellisesta tukemisesta, käytännön auttamisesta ja hoivasta. Näiden kysymysten avulla tutkimme suurten ikäluokkien hyvinvointivaltioon liittyviä asenteita. Koska suuret ikäluokat on nähty hyvinvointivaltion kasvateiksi ja kannattajiksi, mielenkiintomme kohdistuu ensisijaisesti siihen, kannattavatko suuret ikäluokat yhteiskunnan vastuuta ja ketkä heistä sitä kannattavat. Kysymme: Onko suurten ikäluokkien sisällä asenne-eroja erityyppisen auttamisen osalta ja mitkä tekijät mahdollisia eroja selittävät? Ovatko suuret ikäluokat tarkastelemiemme hyvinvointivaltion kannattamista mittavien kysymysten perusteella hyvinvointivaltiomyönteisiä?

Tutkimusaineistomme on Tilastokeskuksen Sukupolvien ketju -tutkimushankkeelle (ks. Gentrans 2009) keräämä kyselylomakeaineisto. Aineisto koostuu vuosina 1945–50-syntyneitä suomalaisia suuria ikäluokkia edustavasta satunnaisotoksesta, joka on poimittu Tilastokeskuksen perhetilastosta. Aineiston keruu on toteutettu ruotsin- ja suomenkielisenä maaliskuun ja toukokuun välillä vuonna 2007. Niille henkilöille, jotka eivät palauttaneet lomaketta ensimmäiseen määräpäivään mennessä, lähetettiin muistutuskirje. Niille, jotka eivät vielä muistutuskirjeen lähettämisen jälkeenkään palauttaneet vastauksia, lähetettiin kyselylomake ja saatekirje kahteen kertaan uudelleen. Lopulta kyselyyn vastasi 1115 vastaajaa, vastausprosentin ollessa 56.

Selitetävinä muuttujina tarkastelemme Sukupolvien ketju -aineiston kolmea väitekyseystä, joilla kartoitettiin vastaajien vanhusten auttamisen järjestämistä koskevia asenteita. Väitekyseksessä kysyttiin: Miten perheen ja yhteiskunnan pitäisi Sinun mielestäsi jakaa vastuu seuraavissa asioissa?

- a) Vanhusten taloudellinen tukeminen
- b) Vanhusten auttaminen arkipäivän askareissa, kuten siivouksessa ja pyykinpesussa
- c) Vanhusten hoivaaminen, kuten peseytyminen, pukeminen ja syöttäminen

Väitekyseysten viisiluokkaisen vastausvaihtoehdon (1=Yksinomaan perheen vastuu ... 5=Yksinomaan yhteiskunnan vastuu) olemme tiivistäneet kolmeen luokkaan, jotka ovat perhe (yksinomaan tai pääasiassa perheen vastuu), molemmat (yhtä paljon perheen ja yhteiskunnan vastuu) ja yhteiskunta (pääasiassa tai yksinomaan yhteiskunnan vastuu). Kysymysten muotoilun osalta on syytä huomioida, että aineistossa on asetettu ehkä "tavallista" selkeämmin vastakkain perhe ja yhteiskunta. Implisiittisesti aiemmissakin hyvinvointiasenteita kartoittavissa tutkimuksissa kysymys on kuitenkin samasta ajatuksesta eli siitä, tulisiko yksilön kantaa vastuu yksinomaan itsestään ja perheestään vai tulisiko hyvinvointi järjestää valtion tai yhteiskunnan kautta. Kysymyksen muotoilu ei myöskään erota toisistaan eri palvelujen tarjoajia eikä sen avulla voi kovin yksiselitteisesti pohtia esimerkiksi sitä, kuinka paljon suuret ikäluokat kannattavat julkista tai yksityistä sektoria vanhusten palvelujen tuottajana ja tarjoajana. Sukupolvien ketju -aineisto on myös poikkileikkausaineisto, johon liittyy sukupolvitutkimuksen perinteinen ongelma, vaikeus erottaa ikä- ja sukupolvi vaikutus toisistaan (ks. esim. Karisto 2005, 25).

Aineistosta olemme valinneet tarkasteluun seuraavat taustamuuttajat: sukupuoli; siviilisääty; asutokunnan koko; kenen kanssa asuu samassa kotitaloudessa; onko lapsia; onko jompikumpi tai

kummatkin vanhemmat elossa; onko sisaruksia; onko saanut jotain sosiaalietuutta viimeisen 12 kuukauden aikana; kuukausitulot; koettu taloudellinen tilanne; koettu terveydentila sekä vastavuoroisuus-muuttuja. Vastavuoroisuus-muuttujan olemme muodostaneet väitekysymyksestä "Kun autan omaistani, odotan saavani häneltä apua sitten, kun itse sitä tarvitsen". Olemme tiivistäneet viisiluokkaisen muuttujan kolmeen luokkaan (1=Täysin tai jokseenkin samaa mieltä, 2=Ei samaa eikä eri mieltä, 3=Jokseenkin tai täysin eri mieltä), jolloin luokat kuvaavat vastaajan auttamisasenteita. Ensimmäinen luokka kuvaa niitä vastaajia, jotka odottavat omaisiaan auttaessaan vasta-apua (vastavuoroinen), toinen luokka kuvaa heitä, joiden auttamisasenteet ovat neutraaleja (neutraali) ja kolmas luokka kuvaa vastaajia, jotka eivät omaisiaan auttaessa odota vasta-apua (pyyteetön). Lisäksi Tilastokeskuksen aineistoon liittämistä rekisteritiedoista olemme valinneet taustamuuttujiksi sosioekonomisen aseman, koulutusasteen ja tilastollisen kuntaryhmän.

Analyysi etenee siten, että kuvaamme ensin suurten ikäluokkien vanhusten auttamista koskevia asenteita vastausjakaumien ja ristiintaulukointien avulla. Sen jälkeen tarkastelemme kolmella logistisella regressiomallilla suurten ikäluokkien asennoitumiseroja eri auttamismuotoihin. Lopuksi esitämme johtopäätökset suurten ikäluokkien asenteista ja pohdimme niitä hyvinvointivaltioon liittyviä asenteita koskevien

teorioiden ja suurten ikäluokkien yhtenäisyyden näkökulmista.

Suurten ikäluokkien vanhusten auttamista koskevat mielipiteet

Taulukossa I on esitetty suurten ikäluokkien vanhusten taloudellista tukemista, arkipäivän askareissa auttamista ja hoivaamista koskevat vastausjakaumat sen mukaan, pitääkö vastaaja niitä perheen, perheen ja yhteiskunnan vai yhteiskunnan vastuuna. Tulosten mukaan suuret ikäluokat mieltävät vanhusten taloudellisen tukemisen selkeimmin yhteiskunnan vastuuksi ja käytännön auttamisen sekä yhteiskunnan että perheen vastuuksi. Hoivan kohdalla näkemykset jakautuvat tasaisemmin. Tulos on mielenkiintoinen, sillä aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että hyvinvointivaltiosta huolimatta vanhojen ihmisten hoivavastuu ei ole kollektivisoitunut samassa määrin kuin elatus (Julkunen 2006, 109–111). Suurten ikäluokkien mielipiteiden jakauma osoittaa myös, että selvästi pienempi osuus vastaajista kannattaa sekä perheen että yhteiskunnan vastuuta vanhusten taloudellisen tukemisen kuin hoivan kohdalla. Silti hoivankin osalta selvästi suurin osa vastaajista kannattaa pääasiassa tai yksinomaan yhteiskunnan vastuuta. Huomioitavaa jakauman suhteen on lisäksi se, että yksinomaan perheen vastuuksi auttamisen ja tukemisen mieltää jokaisen avun muodon kohdalla vain harva.

Taulukko 1 Onko vanhusten taloudellinen tukeminen, arkipäivän askareissa auttaminen ja hoivaaminen perheen, perheen ja yhteiskunnan vai yhteiskunnan vastuulla, frekvenssit (%)

Taloudellinen tukeminen a)	
Perhe	4,4
Molemmat	33,2
Yhteiskunta	62,4
Yhteensä (%)	100,0
Yhteensä (n)	1088
Arkipäivän askareissa auttaminen b)	
Perhe	9,5
Molemmat	51,6
Yhteiskunta	38,9
Yhteensä (%)	100,0
Yhteensä (n)	1080
Hoivaaminen c)	
Perhe	4,0
Molemmat	43,5
Yhteiskunta	52,5
Yhteensä (%)	100,0
Yhteensä (n)	1080

a) Vanhusten taloudellinen tukeminen

b) Vanhusten auttaminen arkipäivän askareissa, kuten siivouksessa ja pyykinpesussa

c) Vanhusten hoivaaminen, kuten peseytyminen, pukeminen ja syöttäminen

Taulukossa 2 on esitetty ristiintaulukointien tulokset suurten ikäluokkien vanhusten taloudellista tukemista, arkipäivän askareissa auttamista ja hoivaamista koskevista asenteista sen mukaan, pitääkö vastaaja niitä perheen, perheen ja yhteiskunnan vai yhteiskunnan vastuuna. Taulukossa on esitetty tulokset taustamuuttujittain niiden taustamuuttujien osalta, jotka tuottivat

aineistoa ristiintaulukoitaessa tilastollisesti merkitseviä eroja jonkin avun muodon kohdalla. Tilastollisesti merkitseviä eroja tuottavien taustamuuttujien lisäksi käsittelemme tekstissä joitakin teoreettisesti mielenkiintoisia taustamuuttujia, jotka eivät tuottaneet ristiintaulukoitaessa tilastollisesti merkitseviä eroja.

Taulukko 2 Onko vanhusten taloudellinen tukeminen, arkipäivän askareissa auttaminen ja hoivaaminen perheen, perheen ja yhteiskunnan vai yhteiskunnan vastuulla, ristiintaulukot (%) (n=1068–1088)

	Taloudellinen tukeminen a)			Arkipäivän askareissa auttaminen b)			Hoiva c)		
	Perhe	Molem-	Yhteis-	Perhe	Molem-	Yhteis-	Perhe	Molem-	Yhteis-
		mat	kunta		mat	kunta		mat	kunta
Sukupuoli		***			**			***	
Mies	6,9	27,5	65,6	12,3	47,5	40,3	5,7	37,7	56,6
Nainen	2,5	37,6	59,9	7,4	54,8	37,8	2,6	48,0	49,3
Siviilisäät					**				
Naimaton	6,5	42,9	50,6	20,0	57,3	22,7	9,7	45,8	44,4
Avoliitto	3,1	27,5	69,4	12,5	47,5	40,0	2,5	42,5	55,0
Avoliitto tai rekisteröity parisuhde	4,5	34,5	60,9	8,0	51,5	40,5	3,4	43,8	52,7
Eronnut	3,9	31,6	64,5	10,7	53,0	36,2	6,0	42,0	52,0
Leski	6,0	24,0	70,0	2,0	49,0	49,0	2,0	44,9	53,1
Asuntokunnan koko								*	
1 henkilö	5,8	28,0	66,2	11,9	50,9	37,2	6,4	40,6	53,0
2 henkilöä	3,9	34,6	61,4	7,9	53,5	38,6	2,4	45,6	52,0
3 henkilöä	4,3	34,1	61,6	11,4	50,0	38,6	6,4	42,6	51,1
4 henkilöä tai enemmän	5,2	34,5	60,3	16,1	33,9	50,0	7,1	30,4	62,5
Kenen kanssa asuu samassa kotitaloudessa					*				
Asuu yksin	5,3	29,6	65,2	11,6	52,9	35,5	5,4	43,8	50,8
Avio-/avopuolison kanssa	3,7	33,8	62,5	7,7	52,9	39,4	3,0	44,0	53,0
Puolison ja lasten kanssa	6,1	35,4	58,6	15,2	42,4	42,4	5,1	42,4	52,5
Muu	3,2	41,9	54,8	20,0	33,3	46,7	12,9	35,5	51,6
Onko lapsia					*				
Ei	5,9	37,4	56,7	12,5	54,4	33,1	6,1	44,7	49,2
Kyllä	3,9	31,8	64,3	8,6	50,7	40,8	3,3	43,1	53,6
Saanut jotain sosiaalietuutta viimeisen 12 kuukauden aikana								*	
Ei	5,2	33,8	60,9	9,9	51,9	38,1	4,7	46,7	48,6
Kyllä	3,7	32,6	63,7	9,2	51,2	39,6	3,4	40,6	56,0
Koettu taloudellinen tilanne		***			*			**	
Varakas	4,5	59,1	36,4	13,6	63,6	22,7	4,5	63,6	31,8
Hyvin toimeentuleva	7,9	39,0	53,1	11,3	55,4	33,3	5,6	48,0	46,3
Keskituloinen	4,4	37,8	57,8	8,7	56,0	35,3	4,2	47,0	48,8
Pienituloinen	3,2	26,6	70,3	9,4	46,7	43,9	3,0	38,4	58,6
Koettu terveyden tila		***			**			**	
Hyvä tai erittäin hyvä	5,7	37,5	56,7	10,6	54,9	34,5	4,8	46,1	49,1
Kohtalainen	3,1	31,3	65,6	8,4	51,3	40,3	3,8	43,6	52,6
Huono tai erittäin huono	2,9	20,6	76,5	8,7	37,5	53,8	1,0	29,7	69,3
Vastavuoroisuus-muuttuja		***			***			**	
Vastavuoroinen	7,4	36,4	56,1	12,3	58,7	29,0	5,2	50,7	44,0
Neutraali	4,1	40,1	55,8	9,4	54,7	35,8	3,4	46,6	50,0
Pyyteetön	2,8	28,1	69,1	8,0	46,7	45,4	3,7	38,4	57,8

* < .05 ** < .01, *** < .001

a) Vanhusten taloudellinen tukeminen

b) Vanhusten auttaminen arkipäivän askareissa, kuten siivouksessa ja pyykinpesussa

c) Vanhusten hoivaaminen, kuten peseytyminen, pukeminen ja syöttäminen

Taulukosta 2 nähdään, että miehistä suurempi osa on sitä mieltä, että vanhusten auttaminen ja tukeminen kaikkien avun muotojen suhteen on pääasiassa tai yksinomaan yhteiskunnan velvollisuus. Naisten vastauksissa taas painottuu miehiä enemmän se, että velvollisuus on sekä perheellä että yhteiskunnalla. Tulos on mielenkiintoinen etenkin, kun sitä verrataan aikaisempiin tutkimustuloksiin. Aikaisemmin ei nimittäin ole juurikaan löydetty eroja sukupuolten välisissä hyvinvointivaltioon liittyvissä asenteissa tai jos eroja on ollut, naiset ovat kannattaneet hyvinvointivaltiota miehiä enemmän. (Muuri 2007, 23; vrt. Sihvo 1990; Allardt ym. 1992). Viime aikoina tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että naiset ovat hyvinvointiasenteissaan aiempaa kriittisempiä ja kannattavat jopa miehiä useammin yksityisten palvelujen lisäämistä. Tämän on oletettu johtuvan siitä, että naiset käyttävät sosiaali- ja terveyspalveluja yleensä miehiä enemmän, jolloin he ovat myös voineet useammin kokea ongelmia palveluiden toimivuudessa. (Muuri 2007, 23; vrt. Forma 2006, 176.)

Sukupuolten väliset asenne-erot ovat erityisesti hoivan osalta mielenkiintoisia, sillä suurten ikäluokkien naiset ovat varmasti usein se ryhmä, joka antaa vapaaehtoista hoivaa (Kattainen ym. 2007, 229). Tämän johdosta heidän mielipiteensä on tärkeä ja keskeistä on, että niin suuri osa, lähes puolet, mieltää vastuun sekä perheelle että yhteiskunnalle. Ehkä vastauksissa heijastuu se, mitä hoivapalveluita käsittelevässä keskustelussa on kuvattu termillä *welfare mix* (ks. Muuri 2008, 65), joka tarkoittaa hoivavastuun jakautumista useamman tahon kannettavaksi. Perheen ja yhteiskunnan hoivavastuuta kannattavien suurten ikäluokkien naisten vastauksia voidaan tulkita niin, että he ovat valmiita antamaan hoivaa, mutta yksin omille harteilleen he eivät ole hoivatyötä valmiita ottamaan.

Siviilisäätystä tarkasteltaessa sekä perheen että yhteiskunnan velvollisuutta korostavat useimmin naimattomat. Siviilisäädyn mukaiset erot

asenteissa ovat kuitenkin tilastollisesti merkitseviä ainoastaan arkipäivän askareissa auttamisen osalta. Naimattomista noin viidennes on sitä mieltä, että vanhusten käytännön auttaminen on pääasiassa tai yksinomaan perheen velvollisuus. Luku on suuri, kun sitä verrataan perheen velvollisuutta korostaviin näkemyksiin muiden taustamuuttujien kohdalla. Käytännössä viidenneskin on pieni osuus, jonka suhteellinen suuruus korostuu yksinkertaisesti siitä syystä, että muiden ryhmien osalta pääasiassa tai yksinomaan perheen vastuuta kannattaa selvästi pienempi osuus vastaajista.

Asuntokunnan koon mukaan tehdyssä tarkastelussa on tilastollisesti merkitseviä eroja vain hoivan järjestämiseen liittyvissä mielipiteissä. Huomattavinta on se, että neljän tai useamman henkilön asuntokunnassa asuvat ovat muita useammin sitä mieltä, että hoivan järjestämisen tulisi olla yhteiskunnan vastuulla. Pienemmissä asuntokunnissa asuvat painottavat enemmän perheen ja yhteiskunnan vastuuta.

Vastaajan kotitalouteen kuuluvien henkilöiden tarkempi erittely tuottaa eri ryhmien välille tilastollisesti merkitseviä eroja ainoastaan arkipäivän askareissa auttamisen kohdalla. Yllättäen yksinasuvat kannattavat kaikkein vähiten yhteiskunnan vastuuta, vaikka intressiteorian mukaan voitaisiin olettaa, että siitä olisi juuri heille ehkä hyötyä. Ryhmän "muu" (n=34) prosenttiosuudet taas selittyvät muuttujan uudelleenluokittelulla. Ryhmä sisältää hyvin erilaisia yhdistelmiä (vastaaja asuu joko lapsiensa, vanhempiensa, puolisonsa ja vanhempiensa tai puolisonsa ja hänen vanhempiensa kanssa), jolloin ei ole ihme, että hajontaa on vastauksissa paljon.

Vastaajat, joilla on lapsia, pitävät kaikkien avun muotojen osalta vanhusten auttamista enemmän yhteiskunnan velvollisuutena kuin he, joilla ei ole lapsia. Tulos on tilastollisesti merkitsevä vain arkipäivän askareissa auttamisen osalta. Sosiaalietuutta viimeisen 12 kuukauden aikana

saaneet pitävät vanhusten hoivaa hieman useammin yhteiskunnan velvollisuutena kuin ne vastaajat, jotka eivät ole saaneet sosiaalietuutta. Muiden avun muotojen kohdalla sosiaalietuuden saaminen ei aiheuta tilastollisesti merkitseviä eroja ryhmien mielipiteiden välillä.

Koettu taloudellinen tilanne sitä vastoin aiheuttaa tilastollisesti merkitseviä eroja kaikkien kolmen tarkastelun kohteena olevan avun muodon kohdalla. Taloudellisen tuen järjestämisessä erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä, ja mitä pienituloisemmaksi vastaaja itsensä kokee, sitä useammin hän mieltää vanhusten taloudellisen tukemisen olevan yhteiskunnan velvollisuus. Sama linja on nähtävissä myös vanhusten käytännön auttamista ja hoivan järjestämistä koskevissa mielipiteissä, sillä pienituloiseksi itsensä kokevat kannattavat myös niiden kohdalla muita useammin yhteiskunnan vastuuta. Koettu terveydentila vaikuttaa hyvin samalla tavalla asenteisiin kuin koettu taloudellinen tilanne. Mitä huonommaksi vastaaja kokee terveydentilansa, sitä enemmän hän kannattaa yhteiskunnan vastuuta. Tässä kohdalla intressiteoria siis näyttäisi toimivan, sillä ne, jotka yhteiskunnan vastuusta todennäköisimmin tulevat hyötymään, myös kannattavat sitä.

Vastavuoroisuus-muuttujan tarkastelussa on tilastollisesti merkitseviä eroja kaikkien kolmen selitettävän muuttujan eli vanhusten taloudellisen tukemisen, käytännön auttamisen ja hoivan kohdalla. Tulokset ovat myös hyvin mielenkiintoisia, sillä pyyteettömät auttajat – ne jotka eivät auttaessaan odota vastavuoroisuutta – suhtautuvat myönteisemmin yhteiskunnan vastuuseen. Ehkä selitys piilee siinä, että pyyteettömästi omiasiaan auttavat toivovat mieluummin saavansa apua ”kasvottomalta” yhteiskunnalla kuin omaisiltaan. Tällöin kysymys voikin olla siitä, että yhteiskunnan vastuun kannattaminen ei välttämättä tarkoita, että apua ei *annettaisi* myös henkilökohtaisesti. Se saattaa kuitenkin merkitä sitä, että apua ei *vaadita* henkilökohtaisesti. Kuten Anu Muuri on vapaaehtoisen ja julkisen

avun osalta todennut: ”lähiyhteisön tuki ja apu eivät ole kadonneet minnekään, vaan ne elävät ja voivat hyvin palvelujärjestelmän rinnalla” (Muuri 2008, 66).

Useat sellaiset taustamuuttujat, joiden voisi aikaisemman tutkimuksen perusteella olettaa tuottavan tilastollisesti merkitseviä eroja, eivät ristiintaulukoinnissa tuota niitä. Esimerkiksi saturaatioteorian mukaan sellaiset keskiluokkaiset ominaisuudet, kuten korkea koulutus, arvostettu ammattiasema ja hyvät tulot, ovat omiaan lisäämään kielteistä suhtautumista hyvinvointivaltioon (Muuri 2007, 33; vrt. Forma 2006, 178–179). Suurten ikäluokkien kohdalla koulutusasteen, ammattiaseman ja tulojen mukaiset erot eivät kuitenkaan tuota tilastollisesti merkitseviä eroja vanhusten auttamiseen liittyvissä asenteissa.

Tulojen osalta mielenkiintoista on, että koetun taloudellisen tilanteen kohdalla on merkitseviä eroja asenteissa, mutta kuukausitulojen kohdalla ei. Tästä voitaisiin vetää se johtopäätös, että koettu taloudellinen tilanne vaikuttaa asenteisiin todellista taloudellista tilannetta enemmän. Toinen selitys on, että suurille ikäluokille on todennäköisesti kertynyt huomattavasti varallisuutta, jonka johdosta kuukausitulojen merkitys ylipäättään on vähäisempi.

Koulutus esitetään usein juuri suurten ikäluokkien elämäntilannetta määrittäväksi seikaksi ja monille suurten ikäluokkien jäsenistä on avautunut mahdollisuuksia koulutuksen kautta. Suurten ikäluokkien paremmat koulutusmahdollisuudet eivät kuitenkaan tarkoita sitä, että koko suurten ikäluokkien sukupolvi olisi korkeasti koulutettua. Koulutus näyttää ennemminkin erottavan kuin yhdistävän (vrt. Virtanen 2005, 202). Tämän johdosta voisi olettaa, että koulutus tuottaisi saturaatioteorian mukaisesti tilastollisesti merkitseviä eroja myös vanhusten auttamista koskevissa asenteissa. Näin ei kuitenkaan ole.

Saturaatioteorian perustalta voitaisiin myös ajatella, että sosioekonomisen aseman kohoaminen vaikuttaa hyvinvointivaltion kannattamiseen liittyviin asenteisiin laskevasti. Tätä huomiota mukailleen onkin esitetty, että väestön keskiluokkaistuminen syö hyvinvointivaltion legitimitettiin (Svallfors 1996, 47–48). Tosin Suomessa on huomattu, että väitteen vastaisesti juuri keskiluokka kannattaa hyvinvointipalveluiden julkista järjestämistä (Ervasti 1998, 182). Suuria ikäluokkia tarkasteltaessa sosioekonominen asema ei tuota ristiintaulukoinneissa tilastollisesti merkitseviä eroja, ja ylipäättään suurten ikäluokkien asenteita kuvattaessa saturaatioteoria ei toimi kovin hyvin.

Asuinpaikka on joissakin aikaisemmissa hyvinvointivaltioon liittyviä asenteita kartoittavissa tutkimuksissa tuottanut tilastollisesti merkitseviä eroja (esim. Sihvo & Uusitalo 1993; vrt. Muuri 2007, 28). Suurten ikäluokkien vanhusten auttamiseen liittyvien asenteiden kohdalla tilastollisesti merkitseviä eroja tilastollisen kuntaryhmän mukaisessa tarkastelussa ei ristiintaulukoinneissa löydy (vrt. Taulukko 3).

Eräs valitettava puute suurilla ikäluokilla koskevassa aineistossa on se, että vastaajien poliittista kantaa ei ole kysytty. Tämä on valitettavaa ensinnäkin siksi, että poliittisuus on keskeinen suuriin ikäluokkiin liitetty seikka (ks. Purhonen 2007, 88; Virtanen 2005, 202) ja toiseksi siksi, että hyvinvointivaltioon liittyvät asenteet ovat varmasti usein sidoksissa poliittisiin arvoihin (ks. Jæger 2006, 321–322). Esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisen kohdalla poliittisten jakolinjojen on huomattu kulkevan niin, että oikeistolaisia puoluekantoja edustavat kannattavat yksityisiä, vasemmistolaiset valtiollisia palveluita (Forma 1998, 68–69, 142; Ervasti 1994, 282–283; Sihvo & Uusitalo 1993, 101). Poliittisen kannan vaikutus suurten ikäluokkien vanhusten auttamista koskeviin asenteisiin jää kuitenkin tässä avoimeksi.

Erot avun muotojen osalta

Seuraavaksi tarkastelemme suurten ikäluokkien vanhusten auttamiseen liittyviä asenteita logistisen regressioanalyysin avulla. Tarkastelemme jokaista avun muotoa erikseen eli muodostamme väitekysymyksistä kolme logistista regressiomallia. Kohdennamme tarkastelun siihen, millaisia eroja auttamislajien välillä on. Logistisen regressioanalyysin käyttöön on kaksi syytä: Ensinnäkin pyrimme selittämään sitä, mikä vaikuttaa suurten ikäluokkien mielipiteisiin yhteiskunnan vastuusta vanhusten auttamisen suhteen. Vaikka molempien vastuulla on kannattajansa, kallistuvat mielipiteet ääripäiden osalta kiistatta yhteiskunnan vastuun puolelle. Toiseksi logistisen regressioanalyysin avulla voidaan tutkia yhtäaikaaisesti dikotomisoidun selitettävän muuttujan riippuvuutta useammasta selittävästä muuttujasta.

Olemme luokitelleet väitekysymykset kahteen luokkaan (1=yksinomaan tai pääasiassa yhteiskunnan vastuu, 0=muu), jolloin logistisen regressiomallin tuottamat riskikertoimet kertovat kunkin taustamuuttujan ryhmän riskin kantaa yhteiskunnan vastuuta vanhusten auttamisessa. Logistisen regressioanalyysin idea on ehkä helpoimmin ymmärrettävissä vedonlyöntikertoimen avulla. Kyse ei ole absoluuttisista prosenttiosuuksista kuten ristiintaulukoinneissa, vaan todennäköisyyksiin perustuvista riskeistä olla samaa mieltä tarkasteltavan väitteen kanssa. Luokiteltujen taustamuuttujien vertailuryhmät on merkitty taulukkoon ensimmäisiksi ja ne saavat arvon yksi. Tätä suurempia riskikertoimet merkitsevät ryhmän suurempaa riskiä olla samaa mieltä väitteen kanssa ja nollan ja yhden välillä olevat kertoimet pienempää.

Taulukkoon 3 on merkitty ne taustamuuttujat, joiden kohdalla erot ovat tilastollisesti merkitseviä jonkin avun muodon kohdalla. Taulukossa ei ole raportoitu kaikkia selittäviä muuttujia, koska malliin on valittu. Logistisen regressiomallin

riskikertoiimiin ja niiden tilastolliseen merkitsevyyteen vaikuttavat kuitenkin kaikki mallissa mukana olevat muuttujat. Koko taustamuuttujalista on esitetty artikkelin tutkimusasetelmaa esittelevässä luvussa. Logistinen regressioanalyysi vas-

taajan riskistä kannattaa yhteiskunnan vastuuta tuottaa hieman erilaisia tulkintoja taustamuuttujien vaikutuksesta kuin yksinkertaisempi ristiintaulukointi. Tämä johtuu selitettävän muuttujan

Taulukko 3 Logistinen regressioanalyysi riskistä kannattaa yhteiskunnan vastuuta: vanhusten taloudellinen tukeminen, arkipäivän askareissa auttaminen ja hoiva

	Taloudellinen tukeminen a)	Arkipäivän askareissa auttaminen b)	Hoiva c)
Siviilisääty			
Naimaton	1,00	1,00	1,00
Avoliitto	6,39 **	3,56	1,77
Avoliitto tai rekisteröity parisuhde	5,55 *	4,12 *	1,80
Eronnut	1,39	1,77	1,01
Leski	2,43	2,27	1,00
Asuntokunnan koko			
1 henkilö	1,00	1,00	1,00
2 henkilöä	0,47 *	0,45 *	0,51
3 henkilöä	0,55	0,49	0,52
4 henkilöä tai enemmän	0,55	0,70	0,82
Kenen kanssa asuu samassa kotitaloudessa			
Asuu yksin	1,00	1,00	1,00
Avio-/avopuolison kanssa	0,36	0,86	1,06
Puolison ja lasten kanssa	0,22 *	0,79	0,75
Muu	0,82	2,18	1,56
Onko lapsia			
Ei	1,00	1,00	1,00
Kyllä	1,52 *	1,31	1,09
Koettu taloudellinen tilanne			
Varakas	1,00	1,00	1,00
Hyvin toimeentuleva	1,85	1,06	1,32
Keskituloinen	2,26	1,25	1,46
Pienituloinen	4,00 *	1,95	2,41
Koettu terveyden tila			
Hyvä tai erittäin hyvä	1,00	1,00	1,00
Kohtalainen	1,46 *	1,31	1,07
Huono tai erittäin huono	2,48 **	1,96 *	2,03 *
Tilastollinen kuntaryhmitys			
Kaupunkimaiset kunnat	1,00	1,00	1,00
Taajaan asutut kunnat	1,16	1,00	1,21
Maaseutumaiset kunnat	0,66 *	0,79	0,74
Vastavuoroisuus-muuttuja			
Vastavuoroinen	1,00	1,00	1,00
Neutraali	0,94	1,59 *	1,32
Pyyteeton	2,10 ***	2,69 ***	2,12 ***

* < .05, ** < .01, *** < .001

1,00=referenssiluokka

a) Vanhusten taloudellinen tukeminen

b) Vanhusten auttaminen arkipäivän askareissa, kuten siivouksessa ja pyykinpesussa

c) Vanhusten hoivaaminen, kuten peseytyminen, pukeminen ja syöttäminen

muunnoksesta ja siitä, että menetelmässä selitävien taustamuuttujien vaikutukset vakioidaan. Taulukosta 3 havaitaan, että kun tarkastelu kohdennetaan riskiin kannattaa yhteiskunnan vastuuta, eniten tilastollisesti merkitseviä eroja taustamuuttujien eri ryhmien välillä on vanhusten taloudellista tukemista koskevan kysymyksen kohdalla. Kaikkein vähiten eroja sitä vastoin on auttamisen muodoista hoivan kohdalla.

Logistisessa regressioanalyysissä avioliitossa ja avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevilla on yli viisinkertainen tilastollisesti merkitsevä riski naimattomiin verrattuna mieltää vastuu vanhusten taloudellisesta tukemisesta yhteiskunnalle. Arkipäivän askareiden kohdalla taas avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevilla on noin nelinkertainen tilastollisesti merkitsevä riski naimattomiin verrattuna mieltää vastuu yhteiskunnalle.

Kahden hengen kotitalouksissa asuvilla on selvästi pienempi tilastollisesti merkitsevä riski yhden henkilön kotitalouksiin verrattuna pitää sekä vanhusten taloudellista tukemista että arkipäivän askareissa auttamista yhteiskunnan velvollisuutena. Vastaajan kotitalouteen kuuluvien henkilöiden tarkempi erittely tuottaa eri ryhmien välille tilastollisesti merkitseviä eroja ainoastaan taloudellisen tukemisen kohdalla. Puolison sekä lasten kanssa asuvilla vastaajilla on nimittäin huomattavasti pienempi riski yksin asuviin verrattuna mieltää vastuu yhteiskunnalle. Niillä, joilla on lapsia, on puolitoista kertaa suurempi riski kuin lapsettomilla mieltää vastuu vanhusten taloudellisesta tukemisesta yhteiskunnalle. Muiden avun muotojen kohdalla asenteissa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

Itsensä pienituloisiksi kokevilla on nelinkertainen riski itsensä varakkaiksi kokeviin verrattuna ja terveydentilansa huonoksi kokevilla noin 2,5-kertainen riski terveydentilansa hyväksi kokeviin verrattuna kannattaa yhteiskunnan vastuuta vanhusten taloudellisessa tukemisessa.

Koettu terveydentila tuottaa tilastollisesti merkitseviä eroja myös vanhusten arkipäivän askareissa auttamisen ja hoivan kohdalla. Huonoksi tai erittäin huonoksi terveydentilansa kokevilla on sekä arkipäivän askareissa että hoivan järjestämisessä noin kaksinkertainen riski hyvänä tai erittäin hyvänä terveydentilaansa pitäviin nähden mieltää vastuu yhteiskunnalle. Maaseutumaisissa kunnissa asuvilla vastaajilla on kaupunkimaisissa kunnissa asuviin verrattuna pienempi riski pitää vanhusten taloudellista tukemista yhteiskunnan velvollisuutena. Tämä on mielenkiintoista, sillä ristiintaulukoinnissa tilastollinen kuntaryhmitys ei tuottanut merkitseviä eroja ryhmien välille.

Vastavuoroisuus-muuttujan kohdalla tilastollisesti merkitseviä eroja on kaikkien kolmen avun muodon kohdalla. Pyyteettömästi omaisiaan auttavilla on vastavuoroisuutta odottaviin vastaajiin verrattuna yli kaksinkertainen riski kannattaa yhteiskunnan vastuuta vanhusten auttamisessa. Tulokset ovat hyvin mielenkiintoisia juuri siksi, että pyyteettömät auttajat – ne jotka eivät auttaessaan odota vastavuoroisuutta – suhtautuvat myönteisemmin yhteiskunnan vastuuseen. Ehkä mielenkiintoisin tulos on kuitenkin se, että sukupuoli ei logistisessa regressioanalyysissä tuota tilastollisesti merkitseviä eroja toisin kuin ristiintaulukoinneissa. Kun muut muuttajat vakioidaan, ei sukupuolella siis ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta riskiin kannattaa yhteiskunnan vastuuta vanhusten auttamisessa minkään avun muodon kohdalla.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet suurten ikäluokkien hyvinvointivaltioon liittyviä asenteita vanhusten auttamisen järjestämistä koskevien mielipiteiden avulla. Artikkelin alussa kysimme: Onko suurten ikäluokkien sisällä asenne-eroja erityyppisen auttamisen osalta ja mitkä tekijät mahdollisia eroja selittävät? Ovatko suuret ikäluokat tarkastelemiemme hyvinvointivaltion

kannattamista mittaavien kysymysten perusteella hyvinvointivaltioyönteisiä?

Suurten ikäluokkien sisäiset erot mielipiteissä tulevat esille sekä ristiintaulukoinnissa että logistisessa regressioanalyysissa. Suuret ikäluokat ovat sisäisesti kaikkein erimielisimpiä siitä, kuuluuko vanhusten taloudellinen tukeminen yhteiskunnan vastuulle. Arkipäivän askareissa auttamisen ja etenkin hoivan kohdalla hajontaa on huomattavasti vähemmän. Suurten ikäluokkien sisäiset erot mielipiteissä tukevat Semi Purhosen (2007, 88) väitettä siitä, että suuret ikäluokat eivät ole asenteiltaan mikään täysin yhtenäinen sukupolvi.

Mielipide-eroja on hyvinvointivaltioon liittyviä asenteita kartoittavissa tutkimuksissa selitetty erilaisten teorioiden avulla. Saturaatioteorian mukaan sellaiset keskiluokkaiset ominaisuudet, kuten korkea koulutus, arvostettu ammattiasema ja hyvät tulot, lisäävät kielteistä suhtautumista hyvinvointivaltioon (Muuri 2007, 32). Suurten ikäluokkien vanhusten auttamisen järjestämistä koskevia asenteita selitettäessä saturaatioteoria ei kuitenkaan toimi, sillä tässä tutkimuksessa nämä ominaisuudet eivät tuota tilastollisesti merkitseviä eroja ryhmien välille. Peruuttamattomuusteorian mukaan taas hyvinvointivaltion laajeneminen lisää sen suosiota (ks. Ervasti 1998, 167). Peruuttamattomuusteoria toimii saturaatioteoriaa paremmin, ainakin jos sen, että suurten ikäluokkien mielipiteiden kallistuminen yhteiskunnan vastuun suuntaan, tulkitaan liittyvän hyvinvointivaltion laajenemiseen ja siihen, että he ovat voineet ja voivat tulevaisuudessa hyötyä hyvinvointivaltiosta.

Tietyiltä osin suurten ikäluokkien mielipiteitä on mahdollista selittää intressiteorialla, jonka mukaan hyvinvointivaltion kannatus on sidoksissa siihen, hyötykö vastaaja hyvinvointivaltiosta vai ei (ks. esim. Kangas 1997; Jæger 2006). Logistisessa regressioanalyysissa koettu pienituloisuus ja koettu huono terveydentila nimittäin lisäävät

riskiä kannattaa vanhusten taloudellisen tukemisen järjestämisessä yhteiskunnan vastuuta. Intressiteoria ei kuitenkaan ole mikään kaikenkattava selitysmalli, sillä esimerkiksi vastaajan tulot eivät tuota ryhmien välille tilastollisesti merkitseviä eroja.

Suurten ikäluokkien on väitetty olevan hyvinvointivaltion kannattajia (esim. Karisto 2005, 33), ja analyysimme tulokset tukevat tätä väitettä. Tulosten mukaan suuret ikäluokat nimittäin mieltävät vanhusten taloudellisen tukemisen selkeimmin yhteiskunnan vastuuksi ja käytännön auttamisen sekä yhteiskunnan että perheen vastuuksi. Hoivan kohdalla näkemykset jakautuvat tasaisemmin kahden edellä mainitun välillä. Huomioitavaa on, että yksinomaan perheen vastuuksi auttamisen ja tukemisen mieltää jokaisen avun muodon kohdalla vain harva.

Mielenkiintoinen kysymys liittyy siihen, poikkeavatko suuret ikäluokat hyvinvointivaltioon liittyvien mielipiteidensä osalta muista. Raha-automaattiyhdistyksen kyselyssä kysyttiin suomalaisilta (ks. Pessi 2008, 4) sitä, minkä tahojen tulisi auttaa apua tarvitsevia yksinäisiä vanhuksia ja pyydettiin merkitsemään kolme keskeisintä tahoja. Valittaviksi tahoiksi annettiin julkinen palvelusektori, kansalaisjärjestöt, seurakunta, kirkko, ihmisen oma lähipiiri, lähinaapuruston ihmiset ja yritysten sosiaalinen vastuu. Vastaajista 84 prosenttia valitsi auttavaksi tahoksi julkisen palvelusektorin ja 93 prosenttia lähipiiriin. (Mts. 26–27.) Edellä mainitussa kyselyssä painottuvat siis sekä julkinen sektori että lähipiiri. Molemmat painottuvat myös suurten ikäluokkien kohdalla, sillä heistä hieman yli puolet on sitä mieltä, että vastuu vanhusten arkipäivän askareissa auttamisesta kuuluu sekä perheelle että yhteiskunnalle. Arkipäivän askareissa auttaminen on kolmesta avun muodosta ainoa, jossa enemmistö suurista ikäluokista korostaa yhteiskunnan sijaan sekä perheen että yhteiskunnan vastuuta.

Hoivan osalta mielenkiintoisia ovat Päijät-Hämeen alueellisen hyvinvointibarometrin tulokset, joiden mukaan ainoastaan noin viisi prosenttia vastaajista olisi valmiita kantamaan päävastuun läheistensä hoivamisesta (Haapola ym. 2006, 39). Vastaavasti suurista ikäluokista noin neljä prosenttia mieltää vanhusten hoivamisen olevan pääasiassa tai yksinomaan perheen vastuulla. On kuitenkin syytä alleviivata kahden edellä tehdyn vertailun ongelmallisuutta. Raha-automaattiyhdistyksen kyselyssä ei ole kysytty nimenomaisesti, kenen vastuulle kuuluu vanhusten auttaminen arkipäivän askareissa, eikä Päijät-Hämeen hyvinvointibarometrissa ole kysytty vastaavaa hoivan osalta. Toisin sanoen kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä suurten ikäluokkien vanhusten arkipäivän askareissa auttamista ja hoivamisesta koskevien mielipiteiden poikkeuksellisuudesta ei voi näiden vertailutietojen perusteella tehdä.

European Social Surveyn kolmannen kierroksen Suomen osa-aineistossa on kysytty, kenen vastuulle suomalaiset mieltävät iäkkäiden ihmisten riittävän elintason turvaamisen kuuluvan (Jowell ym. 2007). Tämän aineiston mukaan 63,2 prosenttia suomalaisista mieltää vastuun valtiolle tai kunnalle. Tulosten voidaan nähdä antavan tukea väitteille, joiden mukaan iäkkäille suunnatut hyvinvointiedut ovat ylipäättään suosittuja (esim. Coughlin 1980). Tärkeintä kuitenkin on, että osuus on lähes sama kuin suurilla ikäluokilla, joista 62,4 prosenttia mieltää vastuun vanhusten taloudellisesta tukemisesta yhteiskunnalle. Tämä viittaisi siihen, että vaikka suuret ikäluokat vaikuttavat olevan vanhusten auttamiseen liittyvien asenteidensa osalta hyvinvointivaltiomyönteisiä, eivät he välttämättä ole poikkeuksellisen hyvinvointivaltiomyönteisiä.

Mielipidetutkimusten luotettavuuteen on kuitenkin syytä suhtautua varauksella. Vastausten on esimerkiksi todettu olevan sidoksissa siihen, kuinka yleisellä tasolla kysymykset on kysytty ja miten ne on muotoiltu. Yleisen tason kysymyk-

siin vastattaessa painottuu solidaarisuus ja yksityiskohtaisiin kysymyksiin vastattaessa itsekkyyttä. (Kangas 1997, 191–192.) On myös väitetty, että yleisellä tasolla kysytyihin kysymyksiin vastataan ideologioiden ja konkreettisiin kysymyksiin arkikokemusten sekä oman edun pohjalta (Svallfors 1996, 44–46). Tässä artikkelissa tarkastellun kohteena olevat mielipidekysymykset ovat suhteellisen yksityiskohtaisia sekä konkreettisia ja merkittävä kysymys onkin, ovatko suuret ikäluokat vastanneet väittekysymyksiin ajatellen autettavina vanhuksina itseään, omia vanhempiaan, isovanhempiaan vai "keitä tahansa".

Voidaan epäillä, että huomattava osa suurista ikäluokista on vastannut ajatellen vanhuksina itsensä sijaan jonkun muun henkilön. Suuri osa heistä on nimittäin nähnyt omat vanhempansa eläkkeellä ja palveluita tarvitsevana vanhuksina. Suurten ikäluokkien jäsenistä valtaosa sitä vastoin on vielä terveydentilaltaan hyväkuntoisia ja ehkä aika, jolloin he eivät enää tule itsenäisesti toimeen, tuntuu olevan vielä kaukana. Toisaalta logistisessa regressioanalyysissä se, onko vastaajien vanhemmista jompikumpi tai molemmat elossa, ei tuota yhdenkään avun muodon kohdalla tilastollisesti merkitseviä eroja riskissä kannattaa yhteiskunnan vastuuta. Näin ollen on mahdollista, että suuret ikäluokat eivät ole mieltäneet kysymyksen tarkoittavan ainakaan vanhempiaan.

Tulosten luotettavuuden osalta on vielä huomioitava, että ihmiset saattavat vastata mielipidekysymyksiin sen mukaan, minkä he ajattelevat olevan yleisesti hyväksyttyä ja siis sosiaalisesti "oikein" (vrt. Kangas 1997). Euroopan maita vertailevassa tutkimuksessa ilmeni, että Etelä-Euroopan maissa koetaan suurempaa auttamisvelvollisuutta kuin muualla Euroopassa, mutta Pohjois-Euroopassa autetaan käytännössä enemmän (Fokkema ym. 2008). Ihmisten auttamista koskevat asenteet ja varsinkin auttamisen voivat siis poiketa toisistaan eivätkä mielipiteet välttämättä ennusta käyttäytymistä.

Viite

¹ Artikkelissa käytetään Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen aineistoja. Hanketta rahoittaa Suomen Akatemia.

Kirjallisuus

Allardt, Monica, Sihvo, Tuire & Uusitalo, Hannu (1992) Mitä mieltä hyvinvointivaltiosta? Suomalaisten sosiaaliturvamielipiteet 1975–1991. Sosiaali- ja terveyshallituksen tutkimuksia 17. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.

Borg, Sami & Ruostetsaari, Ilkka (2002) Suuret ikäluokat ja valta. Hyvinvointikatsaus 2/2002, 51–58.

Coughlin, Richard (1980) Ideology, Public Opinion and Welfare Policy: Attitudes toward Taxes and Spending in Industrial Countries. Berkeley: University of California.

Erola, Jani, Wilska, Terhi-Anna & Ruonavaara, Hannu (2004) Johdanto. Teoksessa Jani Erola & Terhi-Anna Wilska (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: Minerva Kustannus, 13–28.

Ervasti, Heikki (1998) Yhteiskuntaluokat, individualistinen kritiikki ja hyvinvointipalveluiden kannatus. Janus 6 (1998): 2, 167–187.

Fokkema, Tineke, ter Bekke, Susan & Dykstra, Pearl A. (2008) Solidarity between parents and their adult children in Europe. Amsterdam: Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute.

Forma, Pauli (1998) Mieli-piteiden muutos ja pysyvyys. Suomalaisten mielipiteet hyvinvointivaltiosta, sosiaaliturvasta ja hyvinvointipalveluista vuosina 1992 ja 1996. Helsinki: Stakes.

Forma, Pauli (2006) Niin hyvinä kuin huonoinakin aikoina. Suomalaisten sosiaalipolitiikkaa koskevat mielipiteet vuonna 2004. Teoksessa Mikko Kautto (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2006. Helsinki: Stakes, 160–184.

Gentrans (2009) Sukupuolvien ketju - Suuret ikäluokat ja sukupolvien väliset vaihdot Suomessa.

Forma, Pauli & Saarinen, Arttu (2008) Väestön mielipiteet sosiaaliturvasta vuonna 2006. Teoksessa Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpurra & Matti Heikkilä (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 162–177.

Haapola, Ilkka, Karisto, Antti & Konttinen, Riikka (2006) Huomaamaton Hämeen helmi. Päijät-Hämeen alueellisen hyvinvointibarometrin 2005 tuloksia. Lahti: M&P Paino.

Haavio-Mannila, Elina, Roos, J.P. & Rotkirch, Anna (2004) Olivatko suuret ikäluokat muutoksen moottoreita? Sukupolven, periodin ja iän erittelyä seksin, politiikan ja vapaa-ajan suhteen. Teoksessa Jani Erola & Terhi-Anna Wilska (toim.) Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus. Jyväskylä: Minerva Kustannus, 215–238.

Hellsten, Katri, Kalliomaa-Puha, Laura, Komu, Merja & Saksllin, Maija (2006) Suomalaisen hoidon monet muodot. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 55/2006. Helsinki: KELAn tutkimusosasto.

Hoikkala, Tommi (1999) Suuret ikäluokat ja työ. Teoksessa Raimo Parikka (toim.) Suomalaisen työn historiaa. Korvesta konttoriin. Helsinki: SKS, 395–426.

Jowell, Roger & the Central Co-ordinating Team (2007) European Social Survey 2006/2007: Technical Report, London: Centre for Comparative Social Surveys, City University.

Julkunen, Raija (2005) "Suurten ikäluokkien san-kariteko". Teoksessa Antti Karisto (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 273–297.

Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Gummerus.

Jæger, Mads Meier (2006) What Makes People Support Public Responsibility for Welfare Provision: Selfinterest or Political Ideology? A Longitudinal Approach. Acta Sociologica 49: (3), 321–338.

Kallio, Johanna (2007) Kansalaisten asennoituminen kunnallisten palvelujen markkinoistumiseen vuosina 1996–2004. Yhteiskuntapolitiikka 72 (3), 239–255.

- Kangas, Olli (1997) Self-Interest and the Common Good. The Impact of Norms, Selfishness and Context in Social Policy Opinions. *Journal of Socioeconomics* 26 (5), 475–494.
- Karisto, Antti, Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998) Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämätavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: WSOY.
- Karisto, Antti (2005) Suuret ikäluokat kuvastimessa. Teoksessa Antti Karisto (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 17–60.
- Kauppila, Juha (1996) Koulutus elämänsäntulurakentajana. Teoksessa Ari Antikainen & Hannu Huotelin (toim.) Oppiminen ja elämän historia. Jyväskylä: Gummerus, 45–108.
- Mannheim, Karl (1952) The Problem of Generations. Teoksessa Karl Mannheim: Essays on the Sociology of Knowledge. Alkuperäispainos 1928. London: Routledge & Kegan Paul, 276–322.
- Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (2008) Johdanto. Teoksessa Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) Suomalaisen hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 14–27.
- Muuri, Anu (2007) Vaikuttaako palveluiden käyttö mielipiteisiin sosiaalipalvelujärjestelmästä? *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (1), 22–34.
- Muuri, Anu (2008) Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää? Tutkimus suomalaisten mielipiteistä ja kokemuksista sosiaalipalveluista sekä niiden suhteesta legitimitettiin. Jyväskylä: Gummerus.
- Pessi, Anne Birgitta (2008) Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhluvuoden kansalaiskyselyjen tulokset. Avustustoiminnan raportteja 19. Helsinki: Yliopistopaino.
- Purhonen, Semi (2005) Sukupolvikokemukset, sukupolvi-tietoisuus ja eliitti: Sukupolvien ”ongelma” suurten ikäluokkien elämäntarinoissa. Teoksessa Antti Karisto (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 222–269.
- Purhonen, Semi (2007) Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvi-tietoisuudesta ja suurista ikäluokista. Helsinki: Yliopistopaino.
- Roos, J.P. (1987) Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Helsinki: SKS.
- Roos, J.P. (2005) Laajat ja suppeat sukupolvet. Sukupolvi-ikkeet suurten ikäluokkien ympärillä. Teoksessa Antti Karisto (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 208–221.
- Savioja, Hannele, Karisto, Antti, Rahkonen, Ossi & Hellsten, Katri (2000) Suurten ikäluokkien elämänsäntulurakentajana. Teoksessa Eino Häkkinen & Jouni Tuomi (toim.) Suomalainen elämänsäntulurakentajana. Helsinki: Tammi, 58–73.
- Sihvo, Tuire & Uusitalo, Hannu (1993) Mielipiteiden uudet ulottuvuudet. Suomalaisen hyvinvointivaltiota, sosiaaliturvaa sekä sosiaali- ja terveyspalveluja koskevat asenteet vuonna 1992. Helsinki: Stakes.
- Svallfors, Stefan (1996) Välfärdsstatens moraliska ekonomi. Välfärdsopinionen i 90-talets Sverige. Umeå: Boréa.
- Virtanen, Matti (2005) Suuret ikäluokat sukupolvena. Teoksessa Antti Karisto (toim.) Suuret ikäluokat. Tampere: Vastapaino, 197–207.

